

OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN EBEVEYNLİĞE YÖNELİK TUTUMLARI

Zarife SEÇER*
Nadir ÇELİKÖZ**
Songül YAŞA***

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları ile bazı kişisel özelliklerinin ebeveynliğe yönelik tutumları üzerindeki etkisini belirlemektir. Yöntem: Araştırma, çocukları bağımsız anaokullarına devam eden 304 anne üzerinde yürütülmüştür. Verilerin toplanması için Annelere “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği-Anne Formu” uygulanmıştır. Elde edilen veriler, F testi, t testi ve Tukey testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular: Yapılan istatistiksel analiz sonucunda, annelerin *bir işte çalışıp çalışmamasının, eğitim düzeyinin ve sahip olduğu çocuk sayısının* ebeveynliğe yönelik ilgilerini etkilediği bulunmuştur. Tartışma: Okulöncesi dönemde çocuğu bulunan annelerin ebeveynliğe yönelik tutumlarının olumluya dönüştürülmesi, hem çocuğun gelişiminin desteklenmesine hem de annenin uyumunun artırılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca bireysel bazda sağlanan bu yararın toplumsal gelişmeye de katkı getireceği düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Ebeveynlik, tutum, okulöncesi dönem.

ABSTRACT

Purpose: The purpose of this study is to determine the parental attitudes and the effect of the individual characteristic on the parental attitude of the mothers whose 5-6 years old children attend preschool education. Method: This research was conducted on 304 mothers whose children attend independent preschool educational. To gather data, “Parental Attitude Scale-Mother Form” was applied to the mothers. The data were analysed by using F test, t test and Tukey test. Findings: As a result of the statistical analysis, it was found that whether the mothers worked or not, their level of education and the number of children they had affected their parental interests. Discussion: Improving the parental attitude of the mothers who had children attending pre-school education in a positive way will be beneficial both in supporting the child’s development and in raising the adaptation of the mother. On the other hand, it was concluded that this benefit obtained on an individual level will also contribute to social progress.

Keywords: Parenting, attitude, preschool period.

GİRİŞ

Tutum; bir kimse, nesne ya da durumla ilgili oldukça organize ve sürekli olan inanç, duygu ve eylemlerdir (Khine, 2001). Tutumlar, doğrudan gözlenemez ancak bireyin yaptıklarından vardanabilir. Gözlenememelerine karşın bireyin tutumları davranışlarını önemli ölçüde etkiler. Tutumlar doğuştan kazanılmazlar, öğrenme yoluyla sonradan kazanılırlar. Anne-baba, arkadaşlar, kitle iletişim araçları, kişisel yaşantılar tutumların oluşmasında rol oynayan faktörlerden

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Meslek Eğitim Fakültesi

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Meslek Eğitim Fakültesi

*** Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu

bazılarıdır. Öğrenme yoluyla kazanılan tutumların değişmesi de mümkündür (Aydın, 1985). Bu bağlamda bir çocuğun gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için annenin ebeveynliğe yönelik olumlu tutuma sahip olması önem taşımaktadır. Bu nedenle annelerin ebeveynliğe yönelik tutumlarının belirlenmesi ve olumsuz tutuma sahiplerse olumluya dönüştürülmesi gerekir. Bunun için de annelerin ebeveynliğe yönelik tutumları ve sahip oldukları bazı kişisel özelliklerin ebeveynliğe yönelik tutumları üzerindeki etkisinin belirlenmesi ön koşul niteliği taşımaktadır.

Bu araştırmada annelerin ebeveynliğe yönelik tutumları; ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı, ilgileri ve ebeveynlikten elde ettikleri doyumları tespit edilerek ortaya konulmuştur. Ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı, annelerin ebeveynlik görevini yerine getirirken kendine güven duyması ve çocukları hususunda karşılaştıkları problemlerle etkili bir şekilde başedebilme yeteneğine olan inancı olarak ifade edilebilir (Feliciano, 2005). Ebeveynlik ilgisi, annenin ebeveynliğe olan istekliliği anlamı taşıırken, ebeveynlik doyumunu annenin ebeveynlikle ilgili hayal kırıklığı, kaygı ve motivasyonunu yansıtmaktadır (Johnston ve Mash, 1989).

Belsky (1984), annelerin ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısını; (1) Annenin kişilik gelişimi, (2) Çocuk veya çocukların özellikleri ile (3) Sosyal destek faktörlerinin etkilediğine işaret etmektedir. Mondell ve Tyler, yeterlilik düzeyleri yüksek ebeveynlerin çocuklarına daha zengin yaşantılar sağladıklarını, duygusal ve problem çözücü beceriler kazandırdıklarını, daha dolaylı çözüm önerileri verdiklerini, daha az emir niteliğinde önerilerde bulduklarını, problemlerin çözümünde yardımsever, öğretici ve örnek olduklarını, sözel reddetmeleri daha az kullandıklarını, şefkat ve daha fazla kabul jestleri gösterdiklerini vurgulamaktadır (Akt: Ulusavaş, 1988). Diğer yandan düşük ebeveyn yeterliliği algısı özellikle annelerde daha az etkili ebeveynlik uygulamalarına yol açmaktadır. Yani bu annelerin ebeveynlik görevini yerine getirirken aktif yönlendirmeyi daha az kullanmaları ve daha büyük oranda çocuklarını ihmal ve istismar etmeleri söz konusudur (Mash, Johnston ve Kovitz, 1983). Jones ve Prinz (2005) araştırma sonuçlarına göre, ebeveyn yeterliliğinin hem anne-babanın uyumunu hem de doğrudan veya dolaylı olarak çocuğun pek çok alandaki (örneğin, psikososyal alan, akademik alan (Coleman ve Karraker, 2000; Bogenschneider ve diğerleri, 1997; Bohlin ve Hagekull, 1987; Ardel ve Eccles, 2001 ve Day ve diğerleri, 1994; Izzo ve diğerleri, 2000) uyumunu etkilediğini öne sürmektedir. Jones ve Prinz bu etkiyi sosyal öğrenme ilkeleri ışığında açıklamaktadır. Bu kurama göre, çocuklar özyeterliliğini yani kendilik değerini ebeveynlerini gözleyerek ve dinleyerek öğrenmektedir. Yeterlilik algısı düşük ebeveynler, çocuklarının kendi yeteneklerini görmelerini sağlayabilecek olan çabalarını olumsuz olarak algılamakta ve bunu çocuğa yansıtmakta, bu da çocuğun uyumunu güçleştirmektedir.

Ebeveynliğe yönelik ilgi, annenin ebeveynliğe yönelik istekliliğini ifade etmekte ve ebeveynlikle ilgili kendisine düşen tüm görevleri yerine getirebileceğine olan inancını yansıtmaktadır. Ebeveynliğe ilgi duyan annelerin çocukları ile ilgili problemlere daha fazla dikkat ettikleri, bilinçli davranışlar

Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Annelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

sergiledikleri, diğerlerine göre bu konularda daha duyarlı oldukları söylenebilir. Rogers ve Matthews (2004) annelerin ebeveynliğe yönelik ilgisinin doğuştan geldiğini ebeveynin bu göreve istek duyması ile çocuğun davranışı, ailesel iyi olma ve ebeveynlik stili arasında ilişki olabileceğini vurgulamaktadır.

Ebeveynlik doyumunu, annelik rolünden elde edilen mutluluk olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak ebeveynlik doyumunu; aile yapısı, ebeveynin cinsiyeti ve ebeveynlik rolü tarafından etkilenirken çocuğun cinsiyetinin etkili olmadığı vurgulanmaktadır (Rogers ve Matthews, 2004; Rogers ve White, 1998). Aile yapısı doyumun önemli bir belirleyicisidir. Örneğin, tek ebeveynler hem evli, hem de üvey ailelerden daha az doyum elde ederken (Rogers ve White, 1998), anneler babalardan daha yüksek oranda doyum sağlamakta ve annenin yaşı arttıkça ebeveynlikten elde ettiği doyum da artmaktadır (Goetting, 1986). Ebeveynlik rolüne inanç düzeyi, ebeveynlik doyumunu ile pozitif yönde ilişkiliyken aşırı baskılı rol düzeyinin ebeveynlik doyumunu ile ters yönde ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Goetting, 1986).

Sonuç olarak annelerin; ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı, ilgisi ve doyum değişkenlerinden oluşan ebeveynlik tutumları, hem annenin ruh sağlığını etkilemekte hem de çocuğun istismar ve ihmeline yol açarak dolaylı olarak çocuk üzerinde etkili olabilmektedir. Bu nedenle annelerin ebeveynliğe yönelik tutumları ve tutumları üzerinde etkili olabilecek bazı değişkenlerin incelenmesi önem taşımaktadır.

Problem

Çocukları okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden annelerin, ebeveynliğe yönelik tutumları nasıldır ve bazı kişisel özelliklerine göre annelerin tutumları farklılaşmakta mıdır?

Alt Problemler

1. Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin, ebeveynlik görevine yönelik tutumları nasıldır?
 - 1.1. Ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı
 - 1.2. Ebeveynliğe yönelik ilgisi
 - 1.3. Ebeveynlikten elde ettiği doyum
 - 1.4. Genel tutum
2. Bir işte çalışma ya da çalışmama durumlarına göre annelerin, ebeveynlik görevine yönelik tutumları farklılaşmakta mıdır?
 - 2.1. Ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı
 - 2.2. Ebeveynliğe yönelik ilgisi
 - 2.3. Ebeveynlikten elde ettiği doyum
 - 2.4. Genel tutum
3. Eğitim düzeylerine göre annelerin, ebeveynlik görevine yönelik tutumları farklılaşmakta mıdır?
 - 3.1. Ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı
 - 3.2. Ebeveynliğe yönelik ilgisi
 - 3.3. Ebeveynlikten elde ettiği doyum

3.4. Genel tutum

4. İlk ebeveyn olma yaşına göre annelerin, ebeveynlik görevine yönelik tutumları farklılaşmakta mıdır?

4.1. Ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı

4.2. Ebeveynliğe yönelik ilgisi

4.3. Ebeveynlikten elde ettiği doyum

4.4. Genel tutum

5. Çocuk sayısına göre annelerin, ebeveynlik görevine yönelik tutumları farklılaşmakta mıdır?

5.1. Ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı

5.2. Ebeveynliğe yönelik ilgisi

5.3. Ebeveynlikten elde ettiği doyum

5.4. Genel tutum

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmanın yürütülmesinde genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmayla, okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları bazı değişkenlerle birlikte incelenmiş ve belirlenmeye çalışılmıştır. Bu belirlemelerin, tutum ve görüşlere dayalı olması nedeniyle araştırma betimsel niteliktedir. Bu araştırmada, görüş ve inançlar kendi koşulları içerisinde olduğu gibi gözlenmekte ve tanımlanmaktadır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini, Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Bağımsız Anaokullarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların anneleri oluşturmaktadır. Örneklem olarak ise toplam 304 anne alınmıştır. Örneklem grubunda yer alan annelerin yaşları 23 ile 49 arasında dağılmakta ve yaş ortalamaları 32.48 (± 5.24)'dir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, Gibuad-Wallston ve Wandersman (1978) tarafından geliştirilen ve alanla ilgili bir çok araştırmada kullanılan (Copeland and Harbaugh, 2004) "Ebeveynliğe Yönelik Duyusal Yeterlilik Ölçeği" temel alınmıştır. Bununla birlikte, yapılan geçerlilik güvenilirlik çalışması ve uzman görüşleri doğrultusunda maddelerde ve boyutlarda yeniden düzenlemeler yapılarak ölçeğin ismi "Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği-Anne Fromu" olarak adlandırılmıştır.

Ölçek 16 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılar ölçekte yer alan maddelere 1-5 arası puan vermektedir. Yüksek puanlar ebeveynliğe yönelik tutumun olumlu olduğunu, düşük puanlar ise olumsuz olduğunu göstermektedir. Ölçek, annelerin çocukları ile ilgili deneyimlerini dikkate alarak kendilerini değerlendirmeleri ve ebeveynliğe yönelik tutumlarını yansıtma süreçlerini içermektedir.

Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Annelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

Ölçeğin yapı geçerliliğinin sağlanabilmesi için faktör analizi (Principal Component Analysis) yapılmıştır. Orijinalinde 16 madde olarak hazırlanan veri toplama aracı, yapılan faktör analizi ile kapsam geçerliliğinin sağlanabilmesi amacıyla başvurulan uzman görüşleri doğrultusunda yeniden değerlendirilmiş ve son şekli verilmiştir. Ancak orijinaliyle benzer sonuçları verdiği için herhangi bir madde atılmamıştır. Bununla birlikte orijinalinde 2 boyut olarak verilen ölçek yapılan analiz sonucunda 3 boyut olarak belirlenmiştir. Veri toplama aracı 4 kişisel bilgi sorusu ile annelerin ebeveynliğe yönelik tutumlarını içeren 3 boyut ve 16 likert tipi soru maddesinden oluşmaktadır. Bu öğeler; (1) ebeveynlik görevine ilişkin yeterlilik algısı 7 soru, (2) ebeveynlik görevine yönelik ilgi 2 soru ve (3) ebeveynlik görevinden sağladığı doyum 7 soru olarak ele alınmıştır. Ölçekte ayrıca annelerin ebeveynliğe yönelik genel tutumlarını yansıtan ölçeğin tamamından elde edilen toplam puanlarda yer almaktadır. Anneler ölçekte yer alan her bir maddeye ilişkin tutumlarını ;“hiç katılmıyorum”, “katılmıyorum” “kararsızım”, “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” kategorilerinden birisini işaretleyerek belirtmişlerdir.

Tablo 1'de ölçek maddelerine ilişkin faktör yükleri ile Tablo 2'de öğelerin toplam varyansı açıklama oranları verilmektedir. Ölçeğin 3 faktörü ölçmeye yönelik toplam varyansı açıklama oranı % 50.93, Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı ise .84'tür.

Tablo 1. Ölçeğe Yönelik Faktör Analizi Sonuçları

ÖGELER	MADDELER	FAKTÖR YÜKÜ	TOPLAM VARIYANSI AÇIKLAMA ORANI
1. ÖGE YETERLİLİK ALGISI	1	,31	40.01
	2	,40	
	3	,33	
	4	,30	
	5	,52	
	6	,49	
	7	,40	
2. ÖGE İLGİ	1	,68	67.99
	2	,68	
3. ÖGE DOYUM	1	,35	51.46
	2	,52	
	3	,63	
	4	,49	
	5	,44	
	6	,55	
	7	,62	
TOPLAM (3 ÖGE)			50.93

Tablo 2. Ölçeğin Toplam Varyansı Açıklama Oranları

Ögeler	Özdeğer	Açıklanan Varyansa Katkısı	Açıklanan Toplam Varyans
1	4,339	22,53	22,53
2	2,717	16,01	38,54
3	1,093	12,40	50,93

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma bulguları ve bulgulara dayalı olarak yapılan yorumlar yer almaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular ve yorumlar, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda aşağıda verilmiştir.

Araştırmada ilk soru olarak annelerin, ebeveynliğe yönelik tutumları nasıldır? sorusu sorulmuştur. Bu soruya cevap aranırken ebeveynliğe yönelik hem genel tutum puanları hem de tutum objesi içerisinde yer alan alt objeler; ebeveynlik yeterlilik algısı, ebeveynliğe yönelik ilgi ve ebeveynlikten elde edilen doyuma ilişkin puanlar belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 3'te annelerin, ebeveynliğe yönelik genel tutumları ile ilgi, ilgi ve doyum puanlarına ilişkin bazı istatistik değerler verilmektedir.

Tablo 3 incelendiğinde annelerin, ebeveynliğe yönelik toplam tutum puanlarının 18533.00 olduğu gözlenmektedir. Ölçekten annelerin aldığı en düşük puan 31.00 (Katılmıyorum), en yüksek puan ise 80.00 puandır (Tamamen Katılıyorum). Tablo 3'te ebeveynlerin genel tutum puan ortalamalarının ise $\bar{X}=60,96$ olduğu görülmektedir. Bu değer ölçekten alınabilecek puanlar ile karşılaştırıldığında “Katılıyorum” tutumunu (4) yansıtmakta ve ebeveynliğe yönelik olumlu bir tutuma sahip olduklarına işaret etmektedir. Bununla birlikte tutumların nötr (3), yani ne olumlu ne de olumsuz tutuma sahip olamama seçeneğine de çok yakın olduğu göz ardı edilmemelidir. Benzer şekilde ebeveynliğe yönelik ilgi ($\bar{X}=25,29$); ebeveynliğe yönelik ilgi ($\bar{X}=7,64$) ve ebeveynlikten elde edilen doyum ($\bar{X}=28,04$) alt boyutları açısından da yine annelerin “Katılıyorum” tutumunu yansıttıkları ve olumlu bir tutuma sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum annelerin genel olarak ebeveynliğe yönelik olumlu bir tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Yani; ebeveyn olduğunda hayal kırıklığı yaşamadıkları, endişe ve kaygıya kapılmadıkları, ebeveynlik görevini yürütürken karşılaştıkları problemleri çözebilme yeteneği ve kapasitesine sahip oldukları, kendilerini bu konuda yeterli hissettiklerini, bu görevi yerine getirme konusunda ilgi, istek ve motivasyona sahip oldukları söylenebilir.

Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Annelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

Tablo 3. Annelerin, Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

Öğeler	Puan Aralığı	N	\bar{X}	SS	Min.	Max.	Toplam Puan	Madde Sayısı	Oranla Tutum	
									f	%
Yeterlilik Algısı	Hİç Katılmıyorum (1) 7.00 - 12.00	304	25,29	5,15	8	35	7688,00	7	154	50,6
	Katılmıyorum (2) 12.01-18.20									
	Kararsızım (3) 18.21-23.80									
	Katılıyorum (4) 23.81-29.40									
	Tamamen Katılıyorum (5) 29.41-35.00									
									\bar{X} =26,00-35,00	
İlgi	Hİç Katılmıyorum (1) 2.00-3.60	304	7,64	1,79	2	10	2322,00	2	180	59,3
	Katılmıyorum (2) 3.61-5.20									
	Kararsızım (3) 5.21-6.80									
	Katılıyorum (4) 6.81-8.40									
	Tamamen Katılıyorum (5) 8.41-10.00									
									\bar{X} =8,00-10,00	
Doyum	Hİç Katılmıyorum (1) 7.0 - 12.00	304	28,04	4,59	7	35	8521,00	7	153	50,3
	Katılmıyorum (2) 12.01-18.20									
	Kararsızım (3) 18.21-23.80									
	Katılıyorum (4) 23.81-29.40									
	Tamamen Katılıyorum (5) 29.41-35.00									
									\bar{X} = 29,00-35,00	
Genel Tutum	Hİç Katılmıyorum (1) 16.00 - 28.80	304	60,96	8,68	31	80	18333,00	16	154	50,7
	Katılmıyorum (2) 28.81 - 41.60									
	Kararsızım (3) 41.61 - 54.40									
	Katılıyorum (4) 54.41 - 67.20									
	Tamamen Katılıyorum (5) 67.21 - 80.00									
									\bar{X} =61,00 – 80,00	

Tablo 4 incelendiğinde, çalışan annelerle çalışmayanların ebeveynliğe yönelik ilgi puanlarının çalışanların lehine farklılaştığı görülmektedir ($t=2,518$; $p<0,012$). Diğer bir anlatımla çalışan anneler ($\bar{X}=8,05$) çalışmayan annelere ($\bar{X}=7,48$) göre kendilerini ebeveynlik işi ile daha fazla ilgili görmekteyler. Diğer yandan çalışan ve çalışmayan annelerin ebeveynliğe yönelik yeterlilik algıları, ebeveynlikten elde ettikleri doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı gözlenmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4. Annelerin Çalışma Durumuna Göre, Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

Öğeler	Çalışma Durumu	N	\bar{X}	SS	t	p
Yeterlilik Algısı	Çalışıyor	86	26,03	5,15	1,589	0,113
	Çalışmıyor	218	25,00	5,13		
İlgi	Çalışıyor	86	8,05	1,70	2,518	0,012*
	Çalışmıyor	218	7,48	1,80		
Doyum	Çalışıyor	86	27,81	4,73	0,529	0,597
	Çalışmıyor	218	28,12	4,55		
Genel Tutum	Çalışıyor	86	61,90	9,55	1,107	0,270
	Çalışmıyor	218	60,60	8,30		

(*) işareti farkın 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Annelerin Eğitim Düzeyine Göre, Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

Öğeler	Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS	F	p	Anlam
Yeterlilik	İlköğretim	131	24,73	5,01	2,149	0,118	-
	Ortaöğretim	79	25,22	5,32			
	Yükseköğretim	93	26,17	5,16			
İlgi	İlköğretim	131	7,31	1,77	5,578	0,004*	İlk-Yüksek
	Ortaöğretim	79	7,67	1,81			
	Yükseköğretim	93	8,11	1,69			
Doyum	İlköğretim	131	28,33	4,63	0,457	0,634	-
	Ortaöğretim	79	27,78	4,65			
	Yükseköğretim	93	27,85	4,54			
Genel Tutum	İlköğretim	131	60,37	8,66	1,186	0,307	-
	Ortaöğretim	79	60,67	8,02			
	Yükseköğretim	93	62,13	9,21			

(*) işareti farkın 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5 incelendiğinde annelerin ebeveynliğe yönelik ilgi alt boyutu puanlarının eğitim düzeyine göre farklılaştığı görülmektedir ($F= 5,578$; $p<0,004$). Diğer bir deyişle ilköğretim mezunu annelerin anneliğe yönelik ilgi puanları yükseköğretim mezunu annelerinkinden oldukça düşük olduğu görülmektedir. Diğer yandan annelerin ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı, ebeveynlikten elde ettiği doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarında eğitim düzeylerine göre 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 6. Annelerin İlk Anne Olma Yaşlarına Göre Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

Öğeler	Yaş	N	\bar{X}	SS	F	p
Yeterlilik	21-25 yaş	74	25,39	4,95	0,15	0,85
	26 –30 yaş	151	25,13	5,52		
	31 ve üstü	76	25,51	4,70		
İlgi	21-25 yaş	74	7,51	1,83	0,41	0,66
	26 –30 yaş	151	7,74	1,73		
	31 ve üstü	76	7,67	1,76		
Doyum	21-25 yaş	74	28,24	4,76	0,13	0,87
	26 –30 yaş	151	27,90	4,55		
	31 ve üstü	76	28,01	4,61		
Genel Tutum	21-25 yaş	74	61,14	8,36	0,07	0,92
	26 –30 yaş	151	60,78	9,05		
	31 ve üstü	76	61,19	8,46		

Tablo 6'nın sayısal verileri incelendiğinde, annelerin ilk anne oldukları yaş gruplarına göre ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı ($F= 0,15$; $p>0,85$), ebeveynliğe yönelik ilgisi ($F=0,41$; $p>0,66$), ebeveynlikten elde ettiği doyum ($F=$

Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Annelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

0,13; $p>0,87$) ve ebeveynliğe yönelik genel tutum ($F= 0,07$; $p>0,92$) puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmektedir.

Tablo 7. Anne Sahip Olduğu Çocuk Sayısına Göre Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

Öğeler	Çocuk Sayısı	N	\bar{X}	SS	F	p	Anlam
Yeterlilik	Tek	78	25,92	4,92	1,919	0,149	-
	2	152	25,43	5,16			
	3 ve üzeri	74	24,34	5,30			
İlgi	Tek	78	7,56	1,90	7,976	0,048*	2-3
	2	152	7,86	1,80			
	3 ve üzeri	74	7,27	1,60			
Doyum	Tek	78	28,35	4,63	0,245	0,783	-
	2	152	27,95	4,45			
	3 ve üzeri	74	27,88	4,89			
Genel Tutum	Tek	78	61,83	9,32	1,545	0,215	-
	2	152	61,24	8,37			
	3 ve üzeri	74	59,49	8,53			

(*) işareti farkın 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 7'nin sayısal verileri incelendiğinde, annelerin çocuk sayısına göre ebeveynliğe yönelik ilgi puanlarının farklılaştığı görülmektedir ($F= 7,976$; $p<0,048$). Farklılaşmanın kaynağını tespit etmek için yapılan Tukey analizi sonuçlarına göre 2 çocuğa sahip annelerin ebeveynliğe yönelik ilgi puan ortalamalarının ($\bar{X}=7,86$), 3 ve üzeri çocuğa sahip olan annelerin puan ortalamalarından ($\bar{X}=7,27$) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer yandan annelerin sahip olduğu çocuk sayısına göre ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı, ebeveynlikten elde ettiği doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutum puanlarında anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır ($p>0,05$).

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar literatür ışığında tartışılmıştır. Araştırmanın alt problemlerinde annelerin ebeveynliğe yönelik tutumları nasıldır ve bu tutumları çalışma durumu, eğitim düzeyi, ilk anne olma yaşı ve çocuk sayısına göre farklılaşmakta mıdır? sorularına cevap aranmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, annelerin genel olarak ebeveynliğe yönelik tutumlarının olumlu olduğu görülmektedir. Yani; ebeveynlikle ilgili hayal kırıklığı yaşamadıkları, endişe ve kaygıya kapılmadıkları, ebeveynlik görevini yürütürken karşılaştıkları problemleri çözebilme yeteneği ve kapasitesine sahip oldukları, kendilerini bu konuda yeterli hissettikleri, bu görevi yerine getirme konusunda ilgi, istek ve motivasyona sahip oldukları bulunmuştur. Şener ve Karacan'a (1999) göre annelik duygusu iç güdüseldir. Buna göre kadınların daha

anne olmadan evvel biyolojik olarak bu role hazır olduklarını bununda annelerin ebeveynliğe yönelik tutumlarını olumlu tarzda etkilediği söylenebilir.

Araştırmanın diğer sonuçları incelendiğinde, annelerin çalışıp çalışmama durumuna göre ebeveynliğe yönelik ilgisi farklılaşırken yeterlilik algısı, doymu ve genel tutum puanlarının farklılaşmadığı görülmektedir. Buna göre çalışma durumunun annelerin ebeveynliğe yönelik yeterlilik algılarında farklılık oluşturmadığı söylenebilir. Bu çalışmada en az bir dönemdir okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların annelerinin örnekleme alınmış olması dikkate alındığında hem çalışan hem de çalışmayan annelerin ebeveynliğe yönelik yeterliliklerini okulöncesi eğitim kurumunun desteklediği söylenebilir. Diğer yandan annelerin ebeveynliğe yönelik ilgi puanlarında çalışma durumuna göre farklılık olduğu bulunmuştur. Yani çalışan anneler çalışmayanlara göre kendilerini ebeveynlik görevi ile daha fazla ilgili görmektedir. Uzmanlar (Yavuzer, 1995; Aktaş, 1994) çalışan pek çok annenin çocuklarına ayırabildikleri kısa sürede yeterli ilgi ve sevgiyi çocuklarına gösterdiklerini bildirmektedir. Annenin işten eve geldikten sonra çocuğuna ayırdığı yarım saatlik süre hem çocuğu rahatlatmakta hem de anne çocuk ilişkisini güçlendirmektedir. Kısa süreli ve nitelikli bir beraberlik geçiren çalışan annelerin çocukları annesine doymasa bile ona güvenir ve sevildiğini bilir. Diğer yandan çalışmayan annelerin çalışanlara göre çocuklarının fiziksel bakımı ve disiplinlerine daha fazla zaman ve enerji harcamaları ve bütün gün evde çocuğu ile birlikte olmaları bu ailelerde anne-çocuk ilişkisinin daha fazla yıpranmasına neden olur. Çalışmayan annelerin parasal sıkıntıları da bazı problemlerin ortaya çıkmasına neden olmakta ve bu durum anne-çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir (Santrock, 1983, Stewart ve Friedman, 1987'den akt: Aktaş, 1994). Çalışan annelerle ilgili yapılan araştırmaları gözden geçiren Siegel ve Haas (1963), bu annelerin eşleri tarafından çocuk bakımı ile ilgili daha fazla destek gördüklerini, sahip oldukları çocuk sayısının daha az olduğunu, eşleri ile ilişkilerinin tatmin edici olduğunu, ev ortamlarının daha fazla eşitlikçi ve aile üyelerinin evle ilgili işlere aktif katıldıklarını vurgulamaktadır. Ayrıca çalışma ortamı annelere ebeveynlikle ilgili pek çok avantajda sağlayabilir. Bunlardan biri de annelerin ebeveynlik konusunda deneyimli annelerle çalışma fırsatıdır. Buna göre annelerin kendi aralarında bilgi alışverişinde bulunmaları, deneyimlerini paylaşmaları söz konusu olabilmektedir. Çalışan annelerin diğer annelerden aldığı geri bildirimler sonucu anneliğe olan ilgisi artmaktadır. Çalışmayan annenin bütün gün evde yalnız olması ebeveynlikle ilgili çok fazla rol modeli ile karşı karşıya kalmaması bu annelerin ebeveynliğe yönelik ilgisinin azalmasına neden olduğu söylenebilir. Ayrıca çalışan annelerin diğerlerine göre daha yüksek düzeyde eğitim seviyesine sahip olmasında beklen bir durumdur. Annenin eğitim düzeyinin yüksekliği ve çalışması ebeveynliğe yönelik ilgisinin artmasında etkili olabilir. Bu açıklamalardan yola çıkarak bütün bu kolaylıkların çalışan annelerin diğerlerine göre ebeveynlik görevine daha fazla ilgi duymalarına neden olabileceği ileri sürülebilir. Ayrıca araştırmada annenin çalışıp çalışmamasının anneliğe yönelik annelik doyumunu etkilemediği sonucu elde edilmiştir. Bu sonuç, Farmer'ın konu ile ilgili yaptığı araştırma sonucu ile örtüşmektedir. Farmer (2005) yaptığı

Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Annelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

araştırmada çalışan ve çalışmayan annelerin ebeveynlik doyumlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Çalışan ve çalışmayanların ebeveynliğe yönelik genel tutumları arasında fark olmaması bu araştırmadan elde edilen başka bir sonuçtur. Bu durumun annelik duygusunun iç güdüsel (Şener ve Karacan, 1999) olmasından kaynaklanabileceği söylenebilir. Diğer yandan toplumumuzda kız çocuklarının daha doğduğu andan itibaren annelikle ilgili toplum tarafından desteklenmesi de söz konusu olabilmektedir. Anneliğin hem doğuştan olması hem de toplum tarafından kız çocuklarının annelik ile ilgili desteklenmesi annelerin ebeveynliğe yönelik genel tutumlarında çalışma durumunu etkisiz kılabilceği söylenebilir.

Araştırmanın diğer sonucu da annelerin eğitim düzeylerine göre ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı, doyum ve genel tutumlarında anlamlı bir farklılık yokken ilgi puanlarında fark olmasıdır. Annelerin eğitim düzeylerine göre ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı puanlarında 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık olmamasına rağmen bu puanların eğitim düzeyi yükseldikçe arttığı gözlenmektedir. Örneğin, ilköğretim mezunu annelerin yeterlilik puan ortalamaları 24,73 iken üniversite mezunu annelerin puanları 26,17'dir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda ise farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin, Coleman ve Karraker (2000) eğitim düzeyi yüksek annelerin ebeveynlik yeterliği algısının da yüksek olduğunu bulmuştur. Holloway ve diğerleri (2005) yaptıkları çalışmada annelerin eğitim düzeyleri ile bu puanlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucunu elde etmiştir. Diğer bir deyişle, Japon annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı puanlarında da bir artış söz konusu değildir. Japon annelerden elde edilen bu sonucun Türk annelerin sonuçları ile örtüştüğü görülmektedir. Kültürel değerler ve kurallar olarak Japon ve Türk annelerin birbirine benzemesi bu sonuçta benzerlik elde edilmesinin nedenlerinden biri olarak söylenebilir. Yani kız çocuğunun dünyaya geldiği andan itibaren toplum tarafından iyi bir anne ve eş olmakla ilgili desteklendiği söylenebilir. Çevreden alınan bu desteğin eğitim düzeyi her ne olursa olsun annelerin bu konu ile ilgili yeterlilik algısını olumlu tarzda etkilediği ileri sürülebilir. Diğer yandan annelerin çalışma durumunda olduğu gibi annelerin eğitim düzeylerine göre ebeveynliğe yönelik ilgi puanlarının farklılaştığı görülmektedir. İlköğretim mezunu annelerin ebeveynliğe yönelik ilgisinin üniversite mezunu annelere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Akdolun Balkaya'ya (2002) göre postpartum dönemde annelerin bakım gereksinimleri, daha çok yenidoğanın gereksinimlerine ağırlık verilmesi nedeniyle gözden kaçmaktadır. Anneler postpartum dönemde erken taburcu edilmekte, bu nedenle hastanedeki sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamakta ve birçok sağlık problemi ile karşılaşmaktadır. Bu problemlerle başa çıkmak için anneler genellikle yakınlarından ve aile üyelerinden yardım almaktadır. Özellikle ilköğretim mezunu annelerin anneliğin daha ilk günlerinde böyle olumsuzluklarla karşı karşıya kalması onların anneliğe yönelik ilgisini azalttığı söylenebilir. Diğer yandan ekonomik koşulları eğitim düzeyi ile ilişkilendirdiğimizde eğitim düzeyi düşükçe gelir düzeyinde düşük olması ihtimali gözönüne alındığında eğitim düzeyi düşük annenin annelik ile başetmeye çalışırken bu konu ile ilgili sosyal desteğinin olmaması veya kısıtlı

olması ebeveynliğe yönelik ilgisini de azaltabileceği söylenebilir. Sami'ye (2003) göre Türkiye'de yaklaşık 9 milyon kadın henüz okur-yazar bile değildir. Annelerin; çocukların yetişmesi üzerindeki kalıcı, yönlendirici ve hatta belirleyici etkisi dikkate alındığında kızların çeşitli nedenlerle eğitim hakkından yoksun bırakılmalarının toplumsal sonuçları daha kolay anlaşılmaktadır. Üstelik, yarının anneleri olan kız çocuklarının yüzde 29'u da okula gitmemektedir. Kadının düşük eğitim düzeyine sahip olmasının, ekonomik olarak kalkınamamayı ve toplumsal dengesizliği beslediği bilinmektedir. Diğer bir deyişle kızların çoğunluğunun anne olduğu ve çocuklarının gelişimini babalardan daha fazla etkiledikleri gözönüne alındığında eğitim düzeyi düşük kızların anneliğe yönelik ilgisinin azalmasının çocuk ihmali ve istismarına neden olabileceği öne sürülebilir. Araştırmada ayrıca annelerin eğitim düzeylerine göre ebeveynliğe yönelik doyum ve genel tutum puanlarında fark olmadığı görülmektedir. Anneliğin iç güdüsel olması eğitim düzeyine göre annelerin doyum ve genel tutum puanlarında farklılığın çıkmamasının nedeni olarak gösterilebilir.

Annelerin ilk ebeveyn olma yaşlarına göre ebeveynliğe yönelik yeterlilik, ilgi, doyum ve genel tutum puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulgusu araştırmadan elde edilen sonuçlar arasındadır. Annelerin ilk anne olma yaşlarına göre ebeveynliğe yönelik tutumlarında (yeterlilik, ilgi, doyum ve genel tutum) anlamlı farklılaşma olması beklenirken bu araştırma da böyle bir sonucun çıkmaması örnekleme alınan annelerin yaş gruplarından kaynaklanmış olabilir. Bu çalışmada ilk kez 21 yaş ve üzerinde anne olanlar ve şehir merkezinde oturanların ebeveynliğe yönelik tutumları tartışılmıştır. Bu araştırmanın bir sınırlılığıdır. Diğer yandan böyle bir sonucun çıkması bir kez daha Şener ve Karacan'ın (1999) annelik iç güdüseldir görüşleriyle desteklenebilir. Kadın hangi yaşta anne olursa olsun anneliğe yönelik tutumu olumlu olabilmektedir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir bulgu ise, annelerin sahip olduğu çocuk sayısına göre ebeveynliğe yönelik yeterlilik, doyum ve genel tutum puanları arasında farklılığa rastlanmazken ilgi puanları arasında fark çıkmasıdır. Annenin sahip olduğu çocuk sayısı ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısını etkilememektedir. Hamamcı (2005) yaptığı çalışmada çocuk sayısı arttıkça anne babaların yeterlilik algısının da yükseldiğini bulmuştur. Oysaki bu araştırmada çocuk sayısına göre annelerin ebeveynliğe yönelik yeterlilik algıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Feliciano (2005)'ya göre ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı, annelerin ebeveynlikle ilgili kendine olan güveni ve inancıdır. Buna göre annenin sahip olduğu çocuk sayısının anneliğe yönelik güvenini ve inancını etkilemediği söylenebilir. Buna rağmen bu araştırmaya sadece 5-6 yaş grubu çocukların annelerinin alınmış olması araştırmanın sınırlılıklarından birini oluştururken farklı yaş gruplarından çocukların annelerinin araştırmaya dahil edilmeyişinin annelerin ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısında anlamlı bir fark oluşturmadığı söylenebilir. Yani 5-6 yaş grubu gibi sınırlı yaş grubundaki çocukların annelerinin çocukları ile ilgili yaşayabileceği deneyimlerin birbirine benzer olması ihtimali böyle bir sonucun elde edilmiş olmasının nedeni olarak gösterilebilir. Diğer yandan annelerin sahip

Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Annelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

çocuk sayısına göre ebeveynliğe yönelik ilgileri farklılaşmaktadır. Araştırmanın bu sonucuna göre annelerin 2 çocuktan sonra ebeveynliğe yönelik ilgilerinin azaldığı söylenebilir. Demirel ve arkadaşları (2001) yaptıkları araştırmada annenin yoksulluk ve eğitimsizliğinin yanında fazla sayıda çocuk sahibi olmasının da annenin çocuğa ayırdığı süre ve ilgiyi azalttığını bulmuşlardır. Türkiye'nin çeşitli illerinde 1000'e yakın anne adayı ve anne ile yapılan görüşmede annelerin çocuk sayısı arttıkça aile büyükleri ile birlikte yaşama oranlarının arttığı gözlenmiştir. Bunun yanında çocuk sayısının artması ile çalışan annelerin işi bırakma eğiliminin paralellik gösterdiği de tespit edilmiştir (Romi, 2006). Buna göre çocuk sayısındaki artışın anne için pek çok dezavantajda beraberinde getirerek annelerin ebeveynliğe yönelik ilgisini azalttığı söylenebilir. Araştırmaya göre annelerin çocuk sayısına göre ebeveynliğe yönelik doyum ve genel tutum puanları farklılaşmamaktadır. Diğer bir deyişle çocuk sayısı annelerin ebeveynlikten elde ettiği doyumu ve ebeveynliğe yönelik tutumunu etkilememektedir. Araştırmanın bu sonucu anneliğin iç güdüsel olması açıklaması ile desteklenebilir (Şener ve Karacan, 1999). Ayrıca Rogers ve Matthews (2004)'a göre ebeveynlik doyumu, annelik rolünden elde edilen mutluluktur. Araştırmacılar (Rogers ve Matthews, 2004; Rogers ve White, 1998) ebeveynlik doyumunun daha çok aile yapısı, ebeveynin cinsiyeti ve ebeveynlik rolü tarafından etkilendiğini öne sürmektedir. Buna göre annelerin ebeveynliğe yönelik doyumları üzerinde çocuklarla ilgili değişkenlerin (örneğin, çocuk sayısı gibi) etkili olmadığı söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma sonuçlarına göre, annelerin genel olarak anneliğe yönelik tutumlarının olumlu olduğu söylenebilir. Çalışma durumunun annelerin ebeveynliğe yönelik ilgi puanlarında farklılığa yol açarken yeterlilik, doyum ve genel tutum puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı gözlenmektedir. Başka bir deyişle çalışan annelerin çalışmayanlara göre annelik işine daha fazla ilgi duydukları söylenebilir. Eğitim düzeylerine göre annelerin ebeveynliğe yönelik ilgi puanlarında fark varken yeterlilik, doyum ve genel tutum puanlarında anlamlı bir farklılık yoktur. Diğer bir anlatımla yükseköğretim mezunu annelerin anneliğe ilgisi ilköğretim mezunu annelerinkinden daha fazla olduğu öne sürülebilir. Annelerin ilk ebeveyn olma yaşlarına göre ebeveynliğe yönelik tutum (yeterlilik, ilgi, doyum ve genel tutum) puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. Çocuk sayısı değişkenine göre annelerin ebeveynliğe yönelik ilgi puanları arasında fark varken yeterlilik, doyum ve genel tutum puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmektedir. Diğer bir deyişle 2 çocuğa sahip olan annelerin 3 ve daha fazla çocuğa sahip annelerden daha fazla anneliğe ilgi duydukları söylenebilir.

Özetlemek gerekirse, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, bir işte çalışma durumu değişkenleri annelerin ebeveynliğe yönelik yeterliliğini, doyumunu ve genel tutumunu etkilemezken ilgisini etkilediği görülmektedir. Yani yükseköğretim mezunu, çalışan ve 2 çocuğu olan annelerin diğer annelere göre ebeveynliğe yönelik ilgilerinin fazla olduğu ileri sürülebilir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar ışığında geliştirilen öneriler aşağıda sıralanmıştır:

1. Eğitim düzeyi düşük anneler anne eğitim seminerleri yoluyla desteklenmelidir.
2. Annelerin ebeveynliğe yönelik ilgisini etkileyen değişkenlerden biri de çocuk sayısı olduğuna göre anne aile planlaması konusunda desteklenmelidir.
3. Bu çalışma okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş çocukların anneleri ile sınırlı olup okulöncesi eğitim kurumlarına devam etmeyen 5-6 yaş çocukların annelerinde ebeveynliğe yönelik tutumlarını etkileyen değişkenler sınanmalıdır. Diğer yandan çocukluk dönemi sadece 5-6 yaş ile sınırlı olmayıp diğer yaş gruplarında yer alan çocukların annelerinde ebeveynliğe yönelik tutumları sınanmalıdır.
4. Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversitelerin ilgili bölümleri arasında anne eğitimi ile ilgili koordinasyon sağlanmalıdır.
5. Dernekler, vakıflar, belediyeler annelik eğitiminin sağlanması konusunda teşvik edilmelidir ve medya vasıtasıyla anne eğitimi desteklenmelidir.
6. Yaygın eğitim yoluyla annelik eğitimi yapılmalıdır.
7. Anne eğitimi ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmalı anneler eğitim konusunda özendirilmeli ve aynı zamanda annelerin eğitimi zorunlu kılınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdolun Balkaya, N (2002). Postpartum dönemde annelerin bakım gereksinimleri ve ebe-hemşirenin rolü. C. Ü. *Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2).
- Aktaş, Y. (1994). Çalışan anne ve çocuğu. *Yaşadıkça Eğitim*, 36.
- Ardelt, M. & Eccles, J. S. (2001). Effects of mothers' parental efficacy beliefs and promotive parenting strategies on inner-city youth. *Journal of Family Issues*, 22 (8).
- Aydın, O. (1985). Davranış Bilimine Giriş-4. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Üçüncü Baskı, 280.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.
- Bogensneider, K., Small, S. A. & Tsay, J. C. (1997). Child, parent, and contextual influences on perceived parenting competence among parents of adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 59 (82): 345-362.
- Bohlin, G. & Hagekull, B. (1987). Good mothering: Maternal attitudes and mother-infant interaction. *Infant Mental Health Journal*, 8 (4): 352-363.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children. *Conceptualization, Measurement, and Correlate*, 49 (1): 13-24.
- Copeland, D. B. & Harbaugh, B. L. (2004). Transition of maternal competency of married and single mothers in early parenthood. *The Journal of Perinatal Education*, 13 (4): 3-9.

Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Annelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları

Day, D. M., Factor, D. C. & Szkiba-Day, P. J. (1994). Relations among discipline style, child behaviour problems, and perceived ineffectiveness as a caregiver among parents with conduct problem children. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 26 (4): 520-533.

Demirel, F., Üner, A. & Kırımı, E. (2001). Van ili kırsalındaki annelerin çocuk beslenmesindeki alışkanlıkları ve uygulamaları. *Van Tıp Dergisi*, 8 (1): 18-22.

Farmer, L. M. (2005). Parenting Satisfaction: Single income families vs. dual income families. Missouri Western State University. <http://clearinghouse.missouriwestern.edu/manuscripts/555.asp> adlı internet adresinden alınmıştır.

Feliciano, J. B. (2005). The Impact of participation in a parent training program on maternal sense of competency and stress in urban African American-mothers. *Doctor of Philosophy*, Howard University, Washington, D.C.

Gibaud-Wallston, J. & Wandersman, L. P. (1978). Development and utility of the Parenting Sense of Competence Scale. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Toronto, Canada.

Goetting, A. (1986). Parental satisfaction. *Journal of Family Issues*, 7, 83-109.

Hamamcı, Z. (2005). Üç-altı yaşlarında çocukları olan anne ve babaların aile eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 30 (319), Web adresi: <http://www.cagdasegitim.org/?set=aylik&arsiv=200504>.

Holloway, S., Suziki, S., Yamamoto, Y. & Behrens, K. Y. (2005). Parenting self-Efficacy among Japanese mothers. *Journal of Comparative Family Studies*, 36 (1): 61.

Izzo, C., Weiss, L., Shanahan, T. & Rodriguez-Brown, F. (2000). Parental self-efficacy and social support as predictors of parenting practices and children's socio-emotional adjustment in Mexican immigrant families. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 20 (1/2): 197-213.

Johnston, C. & Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18, 167-175.

Jones, T. L. & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review*, 25 (3): 341-363.

Khine, M. S. (2001). Attitudes toward computers among teacher education students in brunei darussalam. *International Journal of Instructional Media*, 28 (2): 147-153.

Mash, E. J., Johnston, C. & Kovitz, K. (1983). A comparison of the mother-child interaction of physically abused and non-abused children during play and task situation. *Journal of Clinical Child Psychology*, 12, 337-346.

Rogers, H. & Mathews, J. (2004). The parenting sense of competence scale: Investigation of the factor structure, reliability, and validity for an Australian sample. *Australian Psychologist*, 39 (2): 88-96.

Rogers, S. J. & White, L. K. (1998). Satisfaction with parenting: The role of marital happiness, family structure, and parents' gender. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 293-309.

Romi, N. (2006). Yine yaz geldi isimli köşe yazısı, Hürriyet Gazetesi, 24 Haziran. Web adresi: makale.turkcebilgi.com/kose-yazisi-88764-nora-romi-yine-yaz-geldi.html - 33k .

Sami, Z. (2003). Eğitimin bir işlevinin kalkınma olduğu unutuluyor mu? *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 159.

Siegel, A. E. & Haas, M. B. (1963). The working mother: A review of research, *Child Development*, 34, 513-542.

Şener, Ş. & Karacan, E. (1999). Anne-bebek-çocuk etkileşiminde olumlu ve olumsuz özellikler. Ben Hasta Değilim Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü. (Ed: Aysel Ekşi), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Ulusavaş, M. (1988). Bursa İli Resmi Kreşlerinde Okulöncesi Çağda Çocuğu Olan Ana-Babaların Öğrenme Gereksinimleri İle Ana-Babalık Yeterlilikleri Arasındaki İlgiliye Dayalı Bir Ana-Baba Eğitimi Program Önerisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuzer, H. (1995). Ana-Baba ve Çocuk. Geliştirilmiş Sekizinci Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.